

Н. ДЗЬОМБА
кандидат наук з соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри ЖЗМК
НУ «Львівська політехніка»

ШІСТДЕСЯТНИКИ У БОРОТЬБИ ЗА НАЦІОНАЛЬНІ ПРАВА УКРАЇНЦІВ

Плеяда молодих різносторонньо творчих особистостей середини минулого сторіччя, що увійшли в історію під назвою «шістдесятники», розпочала боротьбу за права української нації з реалізації цих прав й без усвідомлення такої боротьби. Пошуки власного культурного стилю, виключно українська мова у творчості, публічних виступах та вуличних розмовах – на початках усе це здавалося уже відстоюваним ціною життя багатьох українців. Не прагнучи боротьби – тільки свободної творчості, не будучи політиками – а талановитими поетами, письменниками, художниками й науковцями, шістдесятники швидко дійшли до розуміння своєї революційності.

В умовах утисків та початку репресій частина творчої молоді публічно визнає свої помилки, інша частина не звертає з обраного шляху. Та зміни відбиваються на творчості практично усіх шістдесятників: дисиденти усвідомлюють неминучість боротьби за свободу творчості та права нації, за цінності загалом засобом публіцистичного слова.

Засадничим текстом у публіцистиці шістдесятників варто вважати самвидавний памфлет Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (1965). Ця праця не тільки змінила усе життя автора, який, попри інші творчі плани, надалі не переставав писати публіцистичні твори, а й стала поворотною у діяльності шістдесятників. «Інтернаціоналізм чи русифікація?» – це так званий дисидентський поворот у шістдесятництві («перший видатний програмний документ українського дисидентства» [3, с. 478], за Іваном Лисяком-Рудницьким), його відхилення від літератури до журналістики. «Коли після падіння Хрущова прочинені двері було зовсім зачинено, – у спогаді «Шістдесятники і Захід» писав Євген Сверстюк, – настала пора суворіших випробувань. На перший плян виходить критика та публіцистика і зухвало йде в самвидав» [5, с. 63].

Дисидентський публіцистичний самвидав, що припадає на так званий міжарештний період – від «першого покосу» 1965-го року до «генерального погрому» 1972-го року, – це феноменальне явище свободи слова в умовах тотальної несвободи у суспільстві, формування «культури відкритих запитань» у «культурі готових відповідей» [2, с. 138] (Оксана Забужко).

Вільне слово мало для дисидентів принципове значення, це фактично було питання їхньої ідентичності. Адже інакомислення шістдесятників – від органічно властивого їм правдолюбства. Однією із визначальних ознак цих людей Є. Сверстюк називав «шукання правди і чесної позиції» [5, с. 61].

Відтак в умовах тоталітарного суспільства шістдесятники сформували потужний позацензурний інформаційний простір, підтвердженням чого слугує низка фактів:

- широка світова географія та масштаб поширення самвидавних журналістських матеріалів;
- найпопулярніше судове обвинувачення шістдесятників – «розмноження і розповсюдження антирадянських націоналістичних документів, які порочать радянський державний і суспільний лад», відповідно до ст. 62 КК УРСР – «Антирадянська агітація і пропаганда»;
- запобіжні радянські постанови, видані у час функціонування самвидаву (наприклад, постанова ЦК КПРС «Про підвищення відповідальності керівників органів преси, радіо, телебачення, кінематографії, установ культури і мистецтва за ідейно-політичний рівень матеріалів, що друкуються, та репертуар» від 7.01.1969 р. (3.03.1969 р. – аналогічна постанова ЦК КПУ); таємна постанова ЦК КПРС «Про заходи по протидії нелегальному розповсюдженню антирадянських та інших політично шкідливих матеріалів» від 28.06.1971 р. (липень 1971 р. – аналогічна постанова ЦК КПУ) та інші).

Якщо українським шістдесятникам вдалося здійснити «екзистенційну революцію» [1, с. 52] (Тарас Батенко), «моральну революцію» [4, с. 67] (Оксана Пахльовська) чи будь-яку іншу, то засобом вільного слова. А це на той час – ще одна – комунікаційна революція. Найбільш вдале окреслення цих процесів передала Стефанія Андрусів авторським формулюванням «культурний (філологічний) антиколоніалізм» [6, с. 50], що інтегрувало ідейні прагнення шістдесятників та спосіб їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батенко Т. Шістдесятництво – грані інтелектуальної боротьби / Тарас Батенко // У вирі шістдесятницького руху: Погляд з відстані часу / Ідея видан. та упоряд. В. Квітневого. – Львів : Каменяр, 2003. – С. 35–54.
2. Забужко О. Філософія і культурна притомність нації // Забужко О. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстка 90-х / Оксана Забужко. – К. : Факт, 199. – С. 132–151.
3. Лисяк-Рудницький І. Політична думка українських підрадянських дисидентів // Історичні есе : [у 2 т.]. Т 2 / Іван Лисяк-Рудницький. – К. : Основи, 1994. – С. 477–488.
4. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту / Оксана Пахльовська // Сучасність. – 2000. – № 4. – С. 65–84.
5. Сверстюк Є. Шістдесятники і Захід // Сверстюк Є. Правда полинова / Євген Сверстюк. – К. : Вид. дім „Киево-Могилянська академія“, 2009. – С. 58–71.
6. Шістдесятництво як явище, його витоки й наслідки // Слово і час. – 1997. – № 8. – С. 40–55.